

Oslobodimo snagu mladih stručnjaka neiskorišteni potencijal Bosne i Hercegovine

Nina Branković

Približno 90% diploma stečenih¹ izvan Bosne i Hercegovine nisu priznate u Bosni i Hercegovini (u nastavku teksta: BiH) što znači da te osobe ne mogu doprinjeti razvoju BiH kroz javni sektor niti mogu nastaviti školovanje ili doprinjeti akademskom razvoju BiH.

Zašto nam je potrebno priznavanje stranih diploma?

Kako se BiH približava ulasku EU, potreba za priznavanjem stranih diploma se naglašava s ciljem da se poveća mobilnost radne snage. Kako bi povećali pokretljivost radne snage u Evropskoj Uniji sve članice su ratificirale Lisabonsku strategiju i Bolonjski proces i trebale bi implementirati obaveze iz ovih dokumenta u okviru svojih pravnih sistema. Ove obaveze uključuju i uspostavu efikasnog sistema za priznavanje stranih diploma. Lisabonska konvencija jasno nalaže da ovaj proces treba biti pojednostavljen i jeftin kako bi se olakšala praksa priznavanja diploma i promovisla studentska radna snaga i samim tim mobilnost radne snage.

Međutim osim obaveza prema EU, BiH bi trebala uspostaviti efikasan sistem priznavanja stranih diploma zbog svoje koristi. Mnoge evropske zemlje traže stručnjake koji su završili visoko

vrednovane škole kako bi iskoristili njihova znanja u razvoju zemlje. Brojni BiH građani su se vratili u BiH nakon završetka svjetski prepoznatih škola i taj broj će samo da raste obzirom na veliki broj stipendija koje međunarodna zajednica obezbjeđuje za BiH građane.

Uspostavom efikasnog sistema priznavanja diploma BiH bi imala koristi u kvalitetu javog sektora i akademskih sposobnosti. Ovaj sažetak javne politike adresira razloge zbog kojih je tako veliki procenat diploma koje nisu priznate. Sažetak je baziran na istraživanju koje je provedeno u BiH, Republici Hrvatskoj i Republici Sloveniji u jesen 2008.godine i u njemu se predstavljaju najvažnije slabe tačke u trenutnoj politici BiH za priznavanje diploma i načini da se one prevladaju. Detaljnija verzija ovog istraživanja može se pročitati u javnoj politici „Proces priznavanja stranih diploma u Bosni i Hercegovini - procjep između politike i prakse“

Zašto je priznavanje otežano?

Duga i skupa procedura

Proces prepoznavanja stranih diploma u Bosni i Hercegovini je značajno usporen ako ne i potpuno zaustavljen. U nekim slučajevima i oni koji su diplome stekli na prestižnim fakultetima,

¹ Tačan broj osoba sa koje su stekle strane diplome i vratile se u Bosnu i Hercegovinu je nepoznat zbog nepreciznih statističkih podataka

Primjer prosječnog broja stipendija
za magistarske studije koje strane vlade obezbjeđuju za BiH građane svake godine

Zemlja	Broj
Engleska	5 to 10
Italija	7 to 10
Češka republika	10 to 20
Francuska	3 to 5
Japan	5 to 7
EU za zemlje zapadnog Balkana	Od 150

poput Harvard ili Cambridge nisu imali uspjeha u priznavanju svojih diploma u BiH. Osnovni razlog je što je priznavanje diploma veoma dug i skup proces i ponekad traje i godinu ili više godina.

Nostrifikacija moje magistarske diplome sa Univerziteta u Londonu na Univerzitetu Sarajeva trajala je 10 mjeseci i koštala 1000 KM (500 EUR). Na kraju mi je izdato riješnje u kojem piše da mi je izvršena ekvivalencija, te da mi se dodjeljuje VII stepen sprema, tj. visoka stručna sprema, a ne magistrat! Kada sam se žalila u Ministarstvu obrazovanja, rekli su mi da dvoje zaposlenih rješavaju slučajeve od prije 8 godina i da to traje godinama. (priča sa Zida Srama, ACIPS)

Drugi problem u procesu je što dužina i cijena procesa varira od institucije do institucije i svaki nivo kvalifikacija ima različitu cijenu. Na primjer, cijena nostrifikacije diploma u BiH je u nekim slučajevima 12 puta skuplja od cijene u Republici Hrvatskoj ili čak i više u Republici Sloveniji.

S druge strane, niti dužina procesa priznavanja diploma niti cijena ne mogu garantovati da će odluka na kraju procesa biti pozitivna. Diplome se procjenjuju na pojedinačnom nivou i rezultat je, u većini slučajeva, nesiguran.

Neslaganje javnih politika za priznavanje stranih diploma

Pravni okvir koji trenutno reguliše ovu oblast je različit u Federaciji BiH i u Republici Srpskoj. Zakon koji još uvijek reguliše nostrifikaciju i izjednačavanje stranih diploma u Federaciji BiH je iz 1988. godine² i još uvijek je fokusiran na proces nostrifikacije, a ne na proces priznavanja diploma.

Nostrifikacija je priznavanje odgovarajućeg ekvivalenta kvalifikacije u Bosni i Hercegovini u odnosu na stranu diplomu koja se priznaje.

Kriteriji za nostrifikaciju su sistem obrazovanja zemlje u kojoj je diploma izdata, nastavni program, dužina studija i drugi relevantni uslovi obrazovanog programa.

Priznavanje diplome je formalna potvrda kvaliteta strane kvalifikacije. Kriteriji za priznavanje diplome su samo nivo sposobnosti i znanja koje su stečene tokom programa bez upoređivanja nastavnog plana i programa.

Pravna regulativa Republike Srpske je drugačija jer je zakon koji reguliše ovu oblast nedavno izmijenjen i politika na snazi je većim dijelom preuzeta iz Republike Hrvatske. Međutim tu još uvijek postoje značajni problem:

„Mi imamo probleme sa interdisciplinarnim studijskim programima izvan Bosne i Hercegovine jer ih ne možemo uporediti i izjednačiti sa studijskim programima na našem univerzitetu“ (službenik na Univerzitetu u Banja Luci)

Korak naprijed

Državna politika o priznavanju stranih diploma oslanja se na Okvirni zakon o visokom obrazovanju koji je usvojen u julu 2007. godine i koji definiše uspostavu Centra za informisanje i priznavanje stranih diploma (CIP).

Od sada bi se politike vezane za priznavanje diploma trebale promijeniti. Međutim, ovaj zakon je vrlo konfuzan u odnosu na ulogu i nadležnosti CIP-a i nije jasno da li CIP treba da daje preporuku za priznavanje diploma ili da priznaje diplomu. Prema tome, konačnu odluku o prihvatanju priznate diplome će i dalje donositi Ministarstvo Obrazovanja Federacije BiH i Ministarstvo Obrazovanja RS-a, odnosno Odjel za obrazovanje Brčko distrikta.³ Prateći trenutnu praksu sa veoma dugim i skupim procesom⁴ priznavanja, izdavanje preporuke i mišljenja bez obavezujućeg

² Zakon o priznavanju i izjednačavanju stranih diploma (Službene novine SR BiH 7/88)

³ Chevening Alumni BiH, "Analysis of the Newly Adopted BH Framework Law on Higher Education", September 2007

⁴ Chevening Alumni BiH, „Izveštaj 'studije slučaja' o trenutnom stanju na terenu bez postojećeg zakona o priznavanju diploma stečenih izvan BiH“, 2007

Zemlja	Trajanje procedure	Prosječna cijena	Dostupnost informacija na ENRIC web stranici
Republika Hrvatska	3 mjeseca	65 Eur	Da
Republika Slovenija	2 mjeseca	do 17,63 Eur	Da
Bosna i Hercegovina	2 mjeseca do par godina	100-800 Eur	Ne

faktora (koji bi u stvari predstavljao rješenje o priznanju diplome) može samo doprinjeti povećanju birokratije u BiH i ne osigurava postizanje ciljeva. Ova politika je još više konfuzna obzirom da strategija koja će da definiše funkcionisanje CIP-a nije donijeta.

Glavni problemi u politici priznavanja diploma

Nekoliko glavnih problema je izdvojeno nakon obavljenih intervjua sa zvaničnicima u Bosni i Hercegovini, analize postojećeg zakonskog okvira, komparativne analiza odgovarajućih politika u Republici Sloveniji i Republici Hrvatskoj.

Šta možemo uraditi u vezi toga?

Razvoj adekvatne strategije neophodne za uspješno funkcionisanje CIP-a, kao i jasno određivanje odgovornosti CIP-a i politike rada neohodno je za njegovo funkcionisanje. CIP bi trebalo da bude tijelo koje informiše sve zainteresovane strane i javnost u čitavom procesu. Posljedice ovog sistema bi bile da univerziteti zadrže svoju funkciju u procjeni diploma u svrhu nastavka školovanja, ali bi čitav proces koordinirao CIP. Postojeća skupina univerzitetskih stručnjaka bila bi korištena za procjenu različitih diploma što bi reduciralo troškove. Ova opcija bi kreirala najefikasniji sistem sa najmanje troškova za njenu implementaciju.

Pitanje	Praksa u Hrvatskoj i Sloveniji
Lokacija CIP-a i Agencije za razvoj i visoko obrazovanje su u različitim gradovima.	Iskustvo iz Republike Hrvatske i Republike Slovenije je pokazalo da je saradnja među ovim institucijama veoma važna jer često rade na istim problemima samo u različitoj fazi procesa.
Termini "nostrifikacija" i "priznavanje" nisu jasno definisani	Oba termina se koriste u politici Republike Hrvatske i još su više proširena u politici Republike Slovenije.
Trenutne vrste priznavanja diploma se odnose na pravo onoga ko je stekao diplomu da nastavi studiranje ili da koristi diplomu u svrhu zaposlenja.	Dok u Republici Hrvatskoj postoje dva glavna tipa priznavanja diploma iskustvo iz Republike Slovenije pokazalo je da ove vrste trebaju biti proširene kako bi sistem bio funkcionalan.
Nedostatak zakonskog okvira da podrži priznavanje stranih diploma (poput poistovjećivanja nivoa studija, određivanja cijene procesa itd)	Istraživanje i komparativna analiza sistema u Republici Hrvatskoj i Republici Sloveniji pokazali su da je, kako bi se imao funkcionalan sistem, potrebno donijeti dodatne zakone i odluke ili promijeniti postojeći zakonski okvir.

Korak	Šta uključuje
Organizacijska struktura CIP-a bi trebala biti podjeljena na administrativni dio koji bi se bavio koordinacijom i informacijama i na stručno tijelo.	<ul style="list-style-type: none"> - Stručno tijelo bi trebalo da procjenjuje strane diplome u skladu sa određenim kriterijima. - Ured/Koordinator za akademsko priznavanje bi trebao biti uspostavljen na svakom univerzitetu, tehničkom fakultetu ili školi za visoko obrazovanje u svrhu izvršavanja stručnog i administrativnog rada u vezi sa priznavanjem stranih diploma, perioda studija i u skladu sa generalnim aktima univerziteta, fakulteta i drugih instiucija za visoko obrazovanje. - Centralni registar priznatih diploma bi trebao biti dio CIP-a
Unaprijeđen process priznavanja diploma	Dužina procesa priznavanja diploma trebala bi biti tri (3) mjeseca.
Osnovni kriteriji za priznavanje diploma	<ul style="list-style-type: none"> Procjena bi trebala biti zasnovana na slijedeća četiri pravna osnova kako bi odluka o priznavanju bila pozitivna - Da je certifikat izdat nakon završenog programa koji je državno odobren - Da se certifikat odnosi na službeni nivo obrazovanja koji je dostupan u okviru sistema visokog obrazovanja Bosne i Hercegovine - Da je obrazovni program akreditiran - Da je institucija koja je izdala diplomu akreditirana
Vrste priznavanja	<ul style="list-style-type: none"> - Priznavanje u svrhu nastavka školovanja - Priznavanje u svrhu zaposlenja - Odluka o upotrebi strane stručne titule - Procjena certifikata i diplome izdate u Bosni i Hercegovini
Informisanje i javna kampanja	Potrebno je organizovanje široke javne kampanje nakon što su politiku odobrili službenici CIP-a te organizovanje obrazovnih seminara i treninga za sve zainteresovane strane koje bi uzele učešća u procesu priznavanja stranih diploma.

Nina Branković

magistrirala je javne politike na King's College London, UK. Tokom četrnaest godina radnog iskustva radila je na razvoju i implementaciji javnih politika u Bosni i Hercegovini, regiji Zapadnog Balkana, Velikoj Britaniji i Njemačkoj koje su financirale međunarodne organizacije uključujući UNDP, UNIFEM, IPPF -Brussels, DFID, Save the Children Norway, NDI, Policy Exchange-Think Tank, London, Arts Council London, European Commission-Brussels, Robert Bosch Stiftung, European Fund for Balkan i druge. Ona je također radila u javnom sektoru, u Sudu BiH za ratne zločine, Ministarstvu vanjskih poslova BiH te za ministarstva obrazovanja BiH. Njena ekspertiza vezana za javne politike u sektoru zdravstva, obrazovanja i okoliša. Kao ekspert radi na evaluaciji projekata za Evropsku Komisiju u Briselu. Ona je trenutno angažovana u Vijeću Ministara BiH kao konsultant i radi kao Državni trener za javne politike za UNDP.

Kako postići ovu opciju

CIP treba imati koordinacijsku ulogu sa univerzitetima i relevantnim institucijama. Ova opcija u velikoj mjeri ovisi od pravnog okvira, pravila i procedura koje će se morati razviti kako bi jasno definisale ulogu CIP-a i sve korake u procesu priznavanja stranih diploma. Ovdje su praktične preporuke kako to postići:

Zaključak: Riješenje zavisi od nas!

Uspostava procesa priznavanja stranih diploma u Bosni i Hercegovini je odgađana već duže vrijeme. Konačno Centar za informisanje i priznavanje diploma u oblasti visokog obrazovanja je uspostavljen i trebao bi početi sa radom. Pozitivna strana kašnjenja čitavog procesa je što sada imamo brojne naučene lekcije i iskustva iz susjednih zemalja Republike Hrvatske i Republike Slovenije koje su imale isti edukacijski sistem kao i Bosna i Hercegovina u prošlosti. Prema tome, ova iskustva su veoma vrijedna u razvoju sistema priznavanja stranih diploma u Bosni i Hercegovini. Uz odgovarajuću saradnju svih zainteresovanih strana koji će biti dio ovog procesa Bosna i Hercegovina će biti u mogućnosti da uspostavi pristupačan i jednostavan sistem priznavanja diploma. Također, ova politika ne traži dodatna sredstva i kompletan proces se može implementirati u okviru postojećih institucija. Uspostavom uspješnog procesa priznavanja stranih diploma Bosna i Hercegovina će samo profitirati. Ogromna snaga mladih stručnjaka biće u mogućnosti da konačno služi Bosni i Hercegovini na njenom putu prema održivom razvoju.

Reference

Bologna process in Bosnia and Herzegovina, http://www.coe.int/t/dg4/highereducation/EHEA2010/BolognaPedestrians_en.asp, 2008
 Cohen, L & Manion, L & Morrison, K (2000) *Research Methods in Education*, fifth edition, London, RoutledgeFalmer
 Colebatch, H.K., 2002. Policy. 2nd. edn. Open University Press. Buckingham: .
Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region. Lisbon, 11.IV.1997
 Drever, E (2003) *Using Semi-structured Interviews in Small Scale Research: a teachers guide*, The SCRE Centre, University of Glasgow

Fonseca, I (1995) *Bury me Standing-the Gypsies and Their Journey*, New York, Vintage Books
 Government of B&H (2003) *Framework Law on Primary and Secondary Education in Bosnia and Herzegovina*.

Huberman, M & Miles, M (1994) *Data Management and Analysis Methods*, in N. Denzin & Y. Lincoln (Eds), *Handbook of Qualitative Research*, London, Sage Publications, Inc
 Ministry of Civil Service B&H, Department for higher education, http://www.mcp.gov.ba/pages_bo/sektor_za_obrazovanje.php
 Miles, M & Huberman, M (1994) *Qualitative Data Analysis: an Expanded Sourcebook*, second edition, London, Sage Publication Inc.
Law on higher education in Bosnia and Herzegovina Official Gazette of Bosnia and Herzegovina, No 19/07
 UK NARIC, www.europass.org.uk, Retrieved 11 of June 2008

Paul Norris, Head of Research and Consultancy, UK NARIC <http://www.naric.org.uk/index.asp?page=9>
 Tanovic Lamija „Towards the european higher education area“, bologna process, NATIONAL REPORTS 2004 - 2005, 2005
 United Nations (2002) *'A World Fit for Children'*, Special Session on Children, United Nations
 UNESCO (1990) *'World Declaration on Education for All'*, Paris: UNESCO
 UNICEF (2006) Media Centre; Poverty, Illiteracy and prejudices create a vicious circle, UNICEF, not dated; http://www.unicef.org/B&H/media_3916.html, Retrieved 20 May, 2006

Fond otvoreno društvo BiH pokrenuo je Program podrške istraživanjima u oblasti javnih politika početkom 2004. godine. Osnovni cilj programa je unaprijedjenje istraživanja i analize javnih politika kako bi se potaknuo argumentovani dijalog i razvio takav način donošenja odluka u oblasti javnih politika koji će počivati na relevantnim informacijama i realnim opcijama. Program obuhvata edukaciju iz oblasti istraživanja javnih politika, stipendije za istraživanje i mentorstvo u toku istraživanja. Do sada je, u okviru ovog programa, stipendirano 48 istraživača. Sva istraživanja su dostupna na www.soros.org.ba.